

Prof. dr hab. Jacek Woźny

Bydgoszcz, 6 XII 2023 r.

Wydział Historyczny

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

w Bydgoszczy

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Patryka Banasiaka pt. *Geneza i funkcje średniowiecznego grodu „Visegrad” na pograniczu pomorsko-kujawskim. Studium archeologiczne*, Tom I: część analityczna, s. 329, Tom II część katalogowa, s. 201, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2023.

Kujawsko-pomorskie ośrodki miejskie posiadają swoje miejsca pamięci, w których zachowane są ślady ich najdawniejszych dziejów. W pewnym uogólnieniu, moglibyśmy zaliczyć do nich między innymi chełmiński Kałdus, kruszwicki Ostrów Rzępowski, Wzgórze Św. Wojciecha w Strzelnie czy Stare Miasto w Toruniu, oraz wiele podobnych form krajobrazu historycznego. Z racji swoich założycielskich funkcji, charakteryzują się one z reguły obszernym zakresem badań naukowych i równie bogatą literaturą przedmiotu. Są też jednak miejsca znane od dawna, ale pozbawione dotąd syntetycznych opracowań. Niewątpliwym przełomem w zakresie naukowej prezentacji wczesnośredniowiecznych miejsc pamięci, od kilku lat jest monumentalny projekt „*Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce*” realizowany w ramach „Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki”. W pierwszym tomie tego wydawnictwa z 2019 roku, poświęconym powiatowi bydgoskiemu, znalazły się podstawowe wiadomości o bydgoskich miejscach pamięci, których rodowód

sięga wczesnego średniowiecza. W tej zaś grupie, na pierwszej pozycji, umieszczono charakterystykę grodziska znanego jako Bydgoszcz-Fordon (stanowisko 150)¹.

Z perspektywy bydgoszczanina i archeologa uznać należy za niezwykle wartościowe przygotowanie przez mgr. Patryka Banasiaka rozprawy doktorskiej, która daleko wykracza poza dotychczasowe ustalenia o grodzisku w Bydgoszczy-Fordonie jak również, zgodnie z Art. 187 pkt 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, „*jest oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego*”. Opiniowana praca pt. *Geneza i funkcje średniowiecznego grodu „Visegrod” na pograniczu kujawsko-pomorskim*” w samym swoim tytule wskazuje, że nie tylko scala wieloletnie badania archeologiczne tego stanowiska, ale po raz pierwszy przedstawia je w kontekście *genius loci* wyjątkowego miejsca pamięci współczesnej aglomeracji bydgoskiej, która pośrednio swój lokacyjny rozwój zawdzięcza upadkowi grodu „*Visegrod*” w latach 30-tych XIV wieku.

Rozprawa doktorska mgr. Patryka Banasiaka, który również uczestniczył w projekcie „*Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce*”, składa się z dwóch tomów. Pierwszy z nich jest analityczny, liczy 329 stron tekstu i składa się z 13 punktów, poczynając od zagadnień wstępnych, poprzez 10 kolejnych rozdziałów, aż do podsumowania i wykazu literatury. Drugi tom rozprawy jest katalogowy, liczy 202 strony tekstu i składa się z wprowadzenia, 3 odrębnych tematycznie katalogów oraz wykazu literatury. Treść obu tomów w pełni odpowiada tematowi określonymu w tytule rozprawy. Pozytywnie ocenić należy także układ pracy, strukturę podziału jej zawartości, kolejność poszczególnych rozdziałów i kompletność też zaprezentowanych na początku dysertacji przez mgr. Patryka Banasiaka. Autor odpowiednio dobrał i wykorzystał zarówno archiwalną dokumentację archeologiczną, jak i dostępną literaturę przedmiotu. Zastosował też metody badawcze w pełni adekwatne do podjętego zagadnienia naukowego. Zwrócić można tylko uwagę na dość liczne techniczne błędy pisarskie (literówki, pisanie łączne w j. niemieckim i inne), które należy bezwzględnie usunąć w przypadku przygotowania monografii do ewentualnego druku.

Merytoryczna ocena rozprawy odnosi się przede wszystkim do jej pierwszego tomu o charakterze analitycznym, ponieważ tom drugi zawiera głównie uporządkowane i scalone dane na temat źródeł zebranych w trakcie prac badawczych, wzbogacone o efekty kwerend: muzealnej, bibliotecznej i archiwalnej. Wśród zagadnień wstępnych, umieszczonych na

---

¹ J. Bojarski, Bydgoszcz-Fordon (stanowisko 150), w: *Wczesnośredniowieczne grodziska w Polsce*, Tom 1, Powiat bydgoski, województwo kujawsko-pomorskie, red. W. Chudziak, J. Bojarski, Wrocław 2019, s. 33-61.

początku pierwszego tomu rozprawy, istotną pozycję zajmują wymienione przez mgr. Patryka Banasiaka cele jego rozprawy o grodzie *Visegrad*, czyli Wyszogród w Bydgoszczy-Fordonie. Autor wymienia wśród nich na pierwszym miejscu konieczność opracowania „kompleksowej monografii grodziska średniowiecznego w Bydgoszczy-Fordonie (stan. 50), identyfikowanego z historycznym Wyszogrodem. To (bowiem - J.W.) pierwsze tak szeroko zakrojone ujęcie tego tematu – wcześniej był on poruszany głównie w publikacjach o charakterze artykułów problemowych, sprawozdawczych lub katalogów” (s. 6). Z tego podstawowego celu rozprawy wynikają jej cele szczegółowe: opis, analiza i interpretacja materiału zabytkowego pozyskanego podczas badań archeologicznych, prowadzące do lepszego zrozumienia „relacji gospodarczych, politycznych i kulturowych łączących wczesnośredniowieczny Wyszogród z innymi centrami osadniczymi z terenu Kujaw, Wielkopolski, Pomorza i ziemi chełmińskiej” (s. 7). Jak stwierdza mgr Patryk Banasiak, „podjęta została też próba zarysowania tematu często pomijanego w dotychczasowej literaturze przedmiotu, mianowicie życia codziennego mieszkańców grodu” (s. 7). Ważnym zagadnieniem omawianej rozprawy doktorskiej w aspekcie metodologicznym jest określenie charakteru struktur osadniczych Wyszogrodu i zachodzących w nich zmian, przy wykorzystaniu koncepcji teoretycznych „miasta-wrót” A. F. Burhardta oraz „ośrodka centralnego” W. Christallera. Zdaniem autora dysertacji, „rozstrzygnięcie tej kwestii wydaje się istotne nie tylko dla pełniejszego zobrazowania genezy i dziejów grodu w Wyszogrodzie, ale także dla zrozumienia jego roli w kształtowaniu lokalnych struktur osadniczych. Pozwoli również wpisać ośrodek wyszogrodzki w szerszy kontekst kształtowania się historycznych Kujaw, Pomorza czy Wielkopolski oraz znajdujących się w ich obrębie struktur komunikacyjnych, osadniczych i organizacyjnych” (s. 8).

Wieloaspektowo sformułowane cele naukowe wymagały skrupulatnego doboru źródeł i trafnego wyboru metod badawczych. Informacje o ruchomych i nieruchomych źródłach archeologicznych zaczerpnięte zostały przede wszystkim z archiwum Działu Archeologii Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, Delegatury w Bydgoszczy, oraz z Instytutu Archeologii UMK w Toruniu. Dobór ten wynika przede wszystkim z historii badań Wyszogrodu i miejsc przechowywania pochodzących z nich dokumentacji. Ponieważ mgr Patryk Banasiak sam ocenia, że „w temacie Wyszogrodu wiele kwestii wciąż wymaga uwagi badaczy” (s. 295), warto zaproponować poszerzenie kwerend archiwalnych o Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, gdzie są dokumenty związane z przedwojenną i starszą ochroną zabytków w Bydgoszczy oraz o Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie, skąd

przyjechali do Wyszogrodu L. i J. Rauhutowie. Instytucjonalny udział PMA w badaniach Wyszogrodu podkreślony jest już na samym początku ich artykułu w „Wiadomościach Archeologicznych” (periodyku PMA) z 1959 roku. Kwerenda w bydgoskim AP może być także interesująca, ze względu na to, że finansowanie badań odbywało się z funduszy Wojewódzkiej Rady Narodowej, czego śladów archiwalnych warto poszukać². To jednak zapewne temat na zupełnie inną rozprawę naukową, bowiem w tym samym numerze WA znajduje się artykuł przewodni Witolda Hensla, gdzie kampania badawcza na grodziskach i w muzeach zestawiona jest z „podjęciem hasła KC PZPR : 1000 szkół na Tysiąclecie państwa polskiego”³. Mgr Patryk Banasiak wykorzystał również w zadowalającym zakresie literaturę prezentującą wyniki badań, opracowania ogólne i publikowane źródła historyczne. Wspomnieć warto, że oprócz wymienianej w pracy *Kroniki ziemi pruskiej Piotra z Dusburga*, ukazała się kilka lat temu krytyczna edycja *Nowej kroniki pruskiej Wiganda z Marburga*, gdzie wprowadzono tylko dwukrotnie, ale w kluczowych kontekstach historycznych, wspomniany jest Wyszogród⁴. Wymienione kategorie źródeł poddane zostały adekwatnym metodom badawczym, odpowiadającym potrzebom: analizy ruchomego materiału archeologicznego, datowania, osadnictwa oraz krytyki źródeł historycznych. Mgr Patryk Banasiak zastosował w tym względzie metody: typologiczno-porównawczą, technologiczno-stylistyczną, stratygraficzną, retrospektywą i analizy struktur osadniczych.

Właściwe studia archeologiczne poprzedzone zostały w dysertacji mgra. Patryka Banasiaka przeglądem koncepcji związanych z dziejami Wyszogrodu w świetle źródeł pisanych oraz analizą położenia fizjograficznego Wyszogrodu i jego środowiska przyrodniczo-geograficznego. Rola tego ośrodka osadniczego zaznacza się w źródłach historycznych dość wcześnie, prawdopodobnie już w latach 30-tych XI wieku. Pierwsza jednoznaczna wzmianka o nim znajduje się natomiast pod rokiem 1113 w „*Kronice Polskiej*” Galla Anonima. Kolejne wzmianki znajdujące się w źródłach historycznych obrazują burzliwe dzieje Wyszogrodu, wynikające z jego usytuowania na pograniczu pomorsko-wielkopolskim. Dramatycznym zakończeniem funkcjonowania grodu nad skarpią wiślaną był atak wojsk krzyżackich, przeprowadzony w 1330 r., jak podaje mgr Patryk Banasiak za literaturą przedmiotu (s. 25). W tym miejscu dygresyjnie tylko można wspomnieć, że nie jest

² L. Rauhut, J. Rauhutowa, Cz. Potemski, Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Fordonie pow. Bydgoszcz na grodzisku „Wyszogród” w roku 1958, *Wiadomości Archeologiczne*, t. 26, z. 3-4, Warszawa 1959, s. 142.

³ W. Hensel, *Archeologia w pracach przygotowawczych do obchodów tysiąclecia państwa polskiego*, *Wiadomości Archeologiczne*, t. 26, Warszawa 1959, z. 3-4, s. 85.

⁴ Wigand von Marburg, *Nowa kronika pruska*, opracowanie S. Zonnenberg, K. Kwiatkowski, Toruń 2017, s. 147, 151.

to data oczywista, choć przyjęta przez badaczy tego tematu. We wspomianej *Nowej kronice pruskiej Wiganda z Marburga* czytamy „*W tymże roku (chodzi tu o rok 1329 - przyp. S. Sonnenberga i S. Kwiatkowskiego) (...) Bracia zajęli także gród Wyszogród i całkowicie zniszczyli, i nikt nie uszedł, gdzie w dzień św. Jakuba (W tym przypadku chodzi o święto św. św. Filipa i Jakuba przypadające na 1 maja, i tym samym datę 1 V 1329 r. – przyp. S. Sonnenberga i S. Kwiatkowskiego) 200 ludzi zostało zabitych natychmiast i bez względu na osobę*”⁵. Taką samą datę roczną jak Wigand z Marburga podaje Piotr z Dusburga⁶. Jak skomplikowane były jednak losy takich kronik i zawartych w nich zapisów, wyjaśnia Jarosława Wenta w swoim artykule o kronice Piotra z Dusburga⁷.

Nieoczywisty charakter posiadają również cechy położenia fizjograficznego Wyszogrodu, szczególnie w kontekście stopniowej destrukcji jego pierwotnej formy terenowej, na skutek erozyjnej działalności Wisły. O ile historyczny upadek grodu związany był z najazdem krzyżackim około 1330 roku, to najprawdopodobniej początkiem fizycznego zniszczenia grodziska był według mgr. Patryka Banasiaka rok 1772, gdy rozpoczęły się intensywne prace zmierzające do uregulowania dolnej Brdy oraz Wisły. Autor dysertacji przedstawił to zagadnienie w bardzo wyrazisty i trafny sposób w podrozdziale 5.1. poświęconym stanowi zachowania obiektu. Mgr Patryk Banasiak przypuszcza, że „*pierwotnie grodzisko w Bydgoszczy-Fordonie miało powierzchnię kilku hektarów. Miało ono formę pierścieniową o promieniu ok. 140-145 m. Domniemywać można, że w okresie staropolskim obiekt ten był nadal zachowany w całości. Początek destrukcyjnej działalności Wisły należy wiązać z inwestycjami hydrotechnicznymi na dolnej Brdzie, budową Kanału Bydgoskiego oraz uregulowaniem Wisły. Zadania te, realizowane od końca XVIII w. i przez większość XIX stulecia, wpłynęły na zmianę prądów rzecznych Wisły i na stopniowe przesuwanie się zakola rzeki w kierunku zachodnim i północno-zachodnim. Od 1772 roku do czasów współczesnych wymyciu uległo ¾ stanowiska (...). Średnie tempo niszczenia grodziska to ok. 0,02-0,04 ha na rok, jednakże największe zniszczenia miały miejsce do 2. poł. XX (...)*”. Uzupełnieniem syntetycznego opisu destrukcji Wyszogrodu jest w dysertacji ryc. 21, na której przedstawiona została dynamika zmian krawędzi skarpy w rejonie grodziska (s. 72). Zagadnienie to zasługuje na osobne opracowanie, jednak przy współudziale hydrologów specjalizujących się

⁵ Tamże, s. 147.

⁶ Kronika Piotra z Dusburga, [w:] *Scriptores rerum Prussicarum*, hrsg. von Max Töppen, Bd. 1, Leipzig 1861, na s. 216 oraz wydanie tej kroniki przez J. Wentę, [w:] *Monumenta Poloniae Historica*, n.s., t. 13, Kraków 2007, s. 272; podaje zdobycie Wyszogrodu przez Krzyżaków w 1329 r.

⁷ J. Wenta, Kronika Piotra z Dusburga a dzieje Zakonu Krzyżackiego zawarte w Kronice oliwskiej (<https://www.rcin.org.pl/dlibra/publication/40244/edition/28517> - dostęp 26.11.2023 r.)

w modelowaniu procesów korytowych rzek na Niżu Polskim. Dawniejsze prace Z. Babińskiego, E. Drozdowskiego muszą zostać wsparte nowoczesnymi metodami komputerowymi, aby wzmocnić hipotezy o etapach niszczenia grodziska wyszogrodzkiego. Dodać też można do literatury o położeniu fizjograficznym pozycję pod redakcją J. Banaszaka, gdzie R. Dysarz dokładnie scharakteryzował mikroregiony aglomeracji bydgoskiej, włącznie z Wyszogrodem⁸.

Istotnym aspektem wprowadzającym jest też w rozprawie mgr. Patryka Banasiaka historia i stan badań archeologicznych na stanowisku Bydgoszcz-Fordon (stan.150) oraz na innych ważnych stanowiskach wczesnośredniowiecznych z terenów dawnej kasztelanii wyszogrodzkiej (Bydgoszcz-Zamczysko, Czersko Polskie, Strzelce Dolne, Koronowo - Stary Dwór). Początek badań samego Wyszogrodu sięga połowy XIX wieku. Znaczną rolę odegrali wówczas historycy współpracujący z *Historischer Verein zu Bromberg*. W dwudziestoleciu międzywojennym pierwsze prace wykopaliskowe na tym stanowisku podjęto dopiero w 1932 roku. Kolejne ekspedycje pojawiły się w Wyszogrodzie w latach 1958-1960, w związku z akcją millenijną. Ten fragment historii badań wyszogrodzkich zasługuje w przyszłości na odrębną kwerendę i opracowanie. Większość późniejszych badań na stan. 150 w Bydgoszczy-Fordonie miała charakter interwencyjny, ze względu na drastyczne zurbanizowanie najbliższej okolicy grodziska. Dzięki nim pozyskano jednak wiele nowych materiałów, szczególnie z osady podgrodowej i sąsiedniego cmentarzyska, oczekujących jeszcze na przyszłe opracowanie.

Kolejne rozdziały dysertacji mgr. Patryka Banasiaka obejmują najważniejsze analizy związane ze stratygrafią kulturową grodziska i jego strukturami przestrzennymi, bezpośrednim zapleczem osadniczym grodu, analizą ruchomego materiału zabytkowego a na tej podstawie z określeniem podstaw chronologii i periodyzacji faz rozwojowych ośrodka grodowego. Mgr Patryk Banasiak przeanalizował w oparciu o archiwalną dokumentację warstwy kulturowe, umocnienia obronne i zabudowę wewnętrzną grodu (paleniska, jamy, budynki) a także ceramikę naczyniową i zabytki wydzielone (skórzane, drewniane, kościane i z poroża, ceramiczne, kamienne, bursztynowe i metalowe). Opracowanie wszystkich tych kategorii źródeł archeologicznych przeprowadzone zostało we właściwy sposób pod względem metodologicznym i opisowym. Szkoda tylko, że niektóre ważne ryciny są

---

⁸ R. Dysarz, *Położenie miasta na tle regionów fizyczno geograficznych*, (w:) Środowisko przyrodnicze Bydgoszczy, red. J. Banaszak, Bydgoszcz 1996 (dostępne też na stronie: https://pl.m.wikipedia.org/wiki/Plik:Bydgoszcz_geomorfologia.png)

niewielkich rozmiarów, co utrudnia ich korelowanie z tekstem rozprawy (np. ryc. 27, 28, 37, 39, 41).

Bardzo wartościowym osiągnięciem autorskim mgr. Patryka Banasiaka jest zestawienie danych naukowych w celu stworzenia podstaw chronologii i periodyzacji faz rozwojowych ośrodka grodowego określanego tytułowym mianem *Visegrodu*. Dokonał on tego poprzez konfrontację pierwszych prób określenia czasu funkcjonowania grodu dokonanych w latach 60-tych XX wieku z chronologią zaproponowaną przez badaczy toruńskich po badaniach na początku XXI wieku z własnymi analizami ceramiki naczyniowej oraz przedmiotów wydzielonych. Ważne jest dołączenie do tego przez mgr. Patryka Banasiaka kontekstu zabytków nieruchomych i najważniejszych wydarzeń historycznych w dziejach Wyszogrodu. Tak więc, faza I jego rozwoju datowana jest na 2. ćwierć XI – koniec XI wieku, na podstawie charakteru określonych form naczyń ceramicznych, obiektów zabudowy i zabytków wydzielonych. Faza II obejmuje okres od końca XI do 1. połowy XII wieku. Faza III obejmuje okres od 1. połowy XII wieku do połowy XIII w., natomiast faza IV, wyróżniona przez mgr. Patryka Banasiaka, zawiera się pomiędzy 2. połową XIII wieku a latami 30. XIV wieku. Każdorazowo skorelowane zostały przez doktoranta fakty archeologiczne i historyczne, co doskonale ułatwia zrozumienie przemian zachodzących w Wyszogrodzie. Najogólniej podsumował je mgr Patryk Banasiak w 11 punkcie dysertacji (*Średniowieczny gród Visegrod – znaczenie i przemiany osadnicze*), gdzie wyróżnił na stronie 290 trzy etapy zachodzących przemian przestrzennych i funkcjonalnych Wyszogrodu, poczynając od (1) grodu o charakterze mieszkalno-gospodarczym wraz z przyległą osadą produkcyjno-handlową (poł. XI-poł. XII w.), poprzez (2) ośrodek o charakterze protomiejskim składający się z siedziby kasztelańskiej (grodu) oraz osady gospodarczo-handlowej (poł. XII – poł. XIII w.), aż do (3) strażnicy o charakterze kontrolno-obronnym oraz siedziby kasztelańskiej (poł. XIII w. – 1330 r.).

Określenie przez mgr. Patryka Banasiaka hipotetycznych zadań Wyszogrodu na tle zarządzanej kasztelanii wymagało konsolidacji informacji o śladach wczesnośredniowiecznego osadnictwa między Brdą a Wisłą, jak również wykorzystania modeli osadniczych zapowiadanych we wstępie dysertacji (miasta-wrót i ośrodka centralnego). Katalog stanowisk archeologicznych z rejestru AZP z terenu powiatu bydgoskiego w granicach dawnej kasztelanii wyszogrodzkiej zamieszczony został w II tomie dysertacji mgr. Patryka Banasiaka. Tabela zawierająca te dane posiada 14 kolumn, porządkujących informacje archiwalne. Należało jednak we wstępie do niej lub w dodatkowej

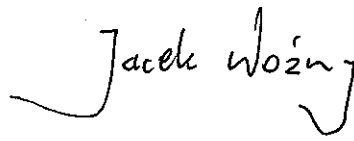
15 kolumnie podać nazwiska wykonawców konkretnych arkuszy AZP i daty ich wykonania (35-39, 35-37, 36-37, 33-39, 39-38, 37-38, 37-39, 38-38, 37-37, 36-39, 36-38, 35-40, 36-40, 34-39, 30-37, 34-37, 34-38, 33-39 i inne). Arkusze wykonywane były przez wiele lat, gdy zmieniały się standardy przygotowania tej dokumentacji. Z kolei wykonawcy reprezentowali różne specjalności naukowe, nie zawsze związane z badaniami nad wczesnym średniowieczem. Podanie ich nazwisk uczyniłoby zadość wysiłkowi terenowemu wykonawców dokumentacji AZP, a także ułatwiłoby ocenę wiarygodności obrazu osadnictwa wczesnośredniowiecznego na analizowanym terenie. W przypadku przyszłego publikowania ocenianej dysertacji, warto uwzględnić taką sugestię.

Odrębnym problemem jest wykorzystanie przez doktoranta zapowiadanych modeli osadniczych w celu weryfikacji funkcji Wyszogrodu na tle zarządzanej kasztelanii wyszogrodzkiej. W punkcie 9 rozprawy (*Ponadlokalne struktury osadnicze*) znalazło się stwierdzenie mgr. Patryka Banasiaka, że jego „*analiza pozwala przypuszczać że od poł. XI do I poł. XIII w. zasiedleniu i eksploatacji podlegał obszar ok. 390 km². Ekumena obejmowała głównie wschodnią i północną część kasztelanii wyszogrodzkiej. Znacznie mniej intensywnie penetrowany był teren w pobliżu południowych i zachodnich granic kasztelanii*” (s. 250). Są to wartościowe autorskie ustalenia doktoranta. Powinny być one jednak uzupełnione próbą przekładu ogólnego modelu miasta-wróć wg A. F. Burghardta (s.253) na realną sytuację osadniczą (ryc. 164 i 165), w postaci jej modelowej konkretyzacji. Analogicznie należy postąpić z modelem W. Christallera, czyli zaprezentować go graficznie w formie ogólnego schematu a następnie podjąć próbę dostosowania modelu do znanej doktorantowi sieci osadniczej kasztelanii wyszogrodzkiej. Tego typu działania naukowe uwiarygodnią dodatkowo funkcje Wyszogrodu (polityczne, militarne, gospodarcze, komunikacyjne i handlowe, kulturotwórcze), przedstawione przez mgr. Patryka Banasiaka w punkcie 10 jego dysertacji.

Podsumowanie rozprawy zawiera zwięzłą charakterystykę dokonanych w niej ustaleń, jak również perspektywy dalszych badań. Autor dysertacji słusznie stwierdza, że „*studia nad osadnictwem średniowiecznego Wyszogrodu (...), pomimo ograniczonego charakteru bazy źródłowej w znaczący sposób pozwoliły uzupełnić obraz przeszłości tego ośrodka*” (s. 294). Zauważa też potrzebę uzupełnienia obrazu zaplecza osadniczego grodu i przeprowadzenia badań podwodnych w bezpośrednim sąsiedztwie skarpy wyszogrodzkiej. Za kluczowe uznaje „*pełniejsze przebadanie nie tylko osady przygodowej, ale także osad z obszaru oddziaływania Wyszogrodu, w celu precyzyjniejszego określenia relacji gospodarczych*

łączących je z ośrodkiem centralnym” (s. 295). Dla tych i innych postulatów badawczych związanych ze średniowiecznym Wyszogrodem dysertacja mgr. Patryka Banasiaka jest na pewno dobrym punktem wyjścia. W konkluzji stwierdzam, że opiniowana rozprawa doktorska spełnia warunki określone w art. 187 ust. 1-3 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym* i wnioskuję o dopuszczenie Patryka Banasiaka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in black ink, reading "Jacek Woźny". The signature is written in a cursive style with a large initial 'J' and a long horizontal stroke extending to the left.

Prof. dr hab. Jacek Woźny